

РЕЦЕНЦИЯ

на дисертацията на *Красимир Цветанов Киров*, озаглавена „**ЧАРЛЗ ДАРВИН И СЛЕДХЕГЕЛОВАТА ФИЛОСОФИЯ НА XIX ВЕК**“, предложена за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.3. Философия (История на философията. Ново време – XIX век),
изготвена от чл.-кор. Ангел С. Стефанов

Предложената ми за рецензиране дисертация с автор Красимир Киров е в обем от 245 страници, отнесени към тематично открити Увод, Въведение, четири глави, структурирани по параграфи, Заключение, Библиография, Приноси моменти и Публикации по темата на дисертацията.

Обстоятелството, че Дарвиновата еволюционна теория е добре известна и нейни основни положения са прецизирани в съвременната биологична еволюционна парадигма, чието теоретично ядро е синтетичната теория на еволюцията, не омаловажава опита на автора да разсъждава както върху историята на нейните ключови идеи, така и върху тяхното влияние върху философията на XIX-ти век. Справедливо е убеждението му, че дори да има много автори преди Дарвин, досетили се за еволюционния път на изменение на органичния свят, неговата заслуга е систематизирането на техните идеи и превръщането им в научна теория (вж. напр. с. 34 от дисертацията).

В първа глава Красимир Киров намира за уместно да даде широко представяне на теорията на Дарвин. В рамките на това представяне той подробно изяснява нейните принципни твърдения, но едновременно с това дава и изяснения на нейни основни понятия. Така например, когато коментира разбирането за естествен отбор и пътеводната аналогия, провеждана от Дарвин между естествен и изкуствен отбор, авторът посочва

съпътстващо и неговото разбиране за природа като „„съвместното действие и продукт на много природни закони“, а под закон той разбира „проверената от нас последователност на явленията““ (с. 49). Още в началото на Въведението е проследено подробно осмислянето на ключовото понятие за еволюция от страна на Дарвин, който го притуря накрая към своята собствена теория за начина на изменение на видовете в органичния свят чрез естествен отбор, произлизащи от общ прародител. Систематично са открити всички навеждащи съображения на Дарвин за връзката на човека с животинския свят на бозайниците и приматите (параграфи 1.4-6). Посочени са не само сходствата между последните и човека по отношение на жизнено важни органи и тяхната дейна употреба или закъряване, но и някои прилики при интелектуалните им способности, специфичен усет за красота, генезис на нравствено чувство, и дори опит да се осмисли някакъв общ извор на идеята за самосъзнание. Представено е също така и последователното теоретизиране на Дарвин относно ролята на естествения отбор и по отношение на човешката еволюция, който играе ключова роля при усъвършенстването на умствените способности на човека при установяване на господството му над останалите живи същества и подобряването на условията му на живот.

В края на първа глава авторът концентрира посланията на Дарвиновата еволюционна теория в десет основни твърдения, които най-ярко я характеризират, като акцентира на убеждението на Дарвин, че човекът е част от природния механизъм на естествения отбор, съпътстван впоследствие и от половия отбор, а не е телеологичен връх на някакво свръхестествено сътворение.

Втората глава на дисертацията започва с представянето на идеите на Хърбърт Спенсър в областта на, най-общо казано, философия на еволюционното развитие на човешкото общество, както и в областта на икономиката и психологията. Мотивът за този въвеждащ първи параграф се

състои в това, че посоченият британски философ и социолог се оценява явно или подразбиращо се като баща на социалния дарвинизъм, което е в унисон със заглавието на тази глава „Социалният дарвинизъм в Европа и САЩ“. Подробно е представена типологията на човешките общества в съответствие с интегрираните в тях йерархични структури и степента на властова подчиненост от диктаторски тип към представителна либерална демокрация. Макар и накратко, Красимир Киров поставя ясен акцент в края на параграфа върху концептуалното различие на автентичния дарвинизъм и социалния дарвинизъм на Спенсър, доколкото последният извежда концептите за естествен отбор и борба за съществуване от техния теоретичен контекст, рефериращ към еволюцията на животинското царство, отнася ги към начина на оцеляване и просперитет на човешките индивиди, като движещ елемент на развитие на човешките общества.

Във втори параграф авторът показва „връзка между идейното наследство на Дарвин, нацистката идеология и движенията за расова хигиена“ (с. 125). Той се фокусира върху идейната позиция на Клеманс-Огюст Роайе, която превежда „Произход на видовете“ на френски език. Но тя добавя и свои коментари, които надхвърлят собственото Дарвиново теоретизиране по посока на възгледа за малоценността на слабите в дадено отношение хора, които са бремене за обществото и така се превръща в един от първите начинатели на евгениката. Тезата ѝ за неравнопоставеност на човешките раси стои в подкрепа на разбирането за превъзходство на арийската раса, установило се в нацистка Германия. Ернст Хекел е друго име, известно далеч извън пределите на Германия, на чийто възглед К. Киров съвсем основателно обръща внимание, доколкото той се доближава до социалдарвинизма.

Добре известно е, че бащите на марксисткия възглед за философия на човешката история са възприели позитивно идеите на Дарвин за еволюцията на органичния свят. В параграф 2.7 обаче авторът не само се спира на този

факт, но дава и подробно обяснение за него, като дава ясен коментар по какъв начин Маркс заема идеята за еволюцията на биологичните органи в животинското царство, като я преобразува в идея за прогресивно развитие на средствата за производство, използвани в различни етапи на човешката история.

Трета глава представя идейното развитие на социалния дарвинизъм по посока на утвърждаване на тезата за йерархично неравенство на човешките раси. Вариантите на тази теза са разгледани подробно чрез схващанията на редица автори, поради което и заглавието на тази глава е кратко и точно: „Расовият проблем“.

Четвърта глава носи заглавие „Развитие на идеите на Дарвин в България“. В нея са представени детайлно, от Освобождението до днес, заглавията на преводите на части от творчеството на Дарвин на български, отношението на наши автори към неговата еволюционна теория, както и променящите се акценти при нейното преподаване в гимназиалното и висшето образование в България.

Използван е голям обем от литература – 130 литературни източника, релевантни към разглежданите теми в дисертацията. К. Киров успява да представи коректно водещите идеи на разглежданите от него автори, което ясно говори за неговата научна добросъвестност.

Критичните ми бележки към текста на дисертацията са следните.

На с.13 от Въведението Красимир Киров се спира на възгледа на Емпедокъл за образуването на органичните тела в природата. Въпреки подробния анализ на неговата спекулативна теория е изпуснат най-важният елемент. А именно, че Емпедокъл е първият мислител, който се е докоснал до идеята, подхваната от Дарвин, известна като *the survival of the fittest* (преживяване или оцеляване на приспособените), защото само една единствена комбинация от биологични органи от всички случайни такива съчетания позволява закрепването и оцеляването на наблюдаваните

биологични видове. Отбелязвам това, защото авторската претенция във Въведението е да се акцентира върху онези пред-Дарвинови идеи, които са от концептуално значение за осмисляне на биологичната еволюция, а посочената идея на Емпедокъл е твърде любопитна в това отношение.

На с.108 е цитирана ясната оценка на Даниел Денет за социалния дарвинизъм като „отвратително погрешно приложение на този тип мислене в защита на политически доктрини, които са жестоки и ужасяващи.“ Редно е тогава тази еднозначна и ярка оценка на автор, с когото К. Киров често се съгласява, да бъде коментирана и аргументирано защитена. В края на втора глава авторът компилира и съвместява в 18 точки основни тези от представените концепции на Хърбърт Спенсър, Клеманс Роайе, Ернст Хекел, Чезаре Ломброзо и Уилям Съмнър, като ключови маркери на социалния дарвинизъм. Но те са последвани само от 9 реда критични оценки за него. Дисертацията би спечелила много, ако на фона на обширните представяния на споменатите автори К. Киров бе успял да систематизира своите критики към тях като една добре структурирана от философско-етическа гледна точка анти-социалдарвинистка позиция.

Няколко пъти на различни места в дисертацията авторът отбелязва убеждението на Дарвин, че „Колкото голяма и да е умствената разлика между човека и висшите животни, тя е само количествена, а не качествена“ (вж. напр. с. 172). Той се въздържа обаче от свой анализ на това убеждение, което едва ли е безпроблемно, ако вземем предвид различните епистемологични характеристики на разсъдъка и разума при човека. Ако първият би могъл да се припише в някаква степен и на висшите животни, то спекулативен и практически разум едва ли им е присъщ. Но ако това е така, значи умствените способности при човека имат някаква качествена разлика в сравнение дори с онези при приматите. Такава констатация не би нарушила Дарвиновата еволюционна парадигма, защото появата на нови

висши познавателни способности могат да се разглеждат отново като резултат от естествен отбор.

Реферативното изложение на трета глава не е съпътствано от теоретична критика на расистката идеология, или от някакво авторско разясняване на причините за „расовия проблем“. И понеже авторът не приема расистката идеология, се задоволява с кратки бележки в края на параграфите от типа на следната: „пренасянето на вътревидовата борба в човешкото общество, както и разглеждането на различните човешки раси като различни видове, не са идеи, които принадлежат на Дарвин, нито пък идеята, че расовото смесване може да доведе до изчезване на вида е нещо, което той споменава. Въпреки това неговите интерпретатори заемат ключовите му понятия и ги използват по един начин, който е много различен от първоначалното им значение“ (с. 183). Подобни бележки са необходими, но те не могат да заместят отсъствието на систематичен отговор на питането как е възможно биологичната терминология на Дарвин да се трансформира в други концепции, претендиращи за изясняване на историческото развитие на човешките цивилизации.

Четвърта глава може да претендира за пълно резюме на рецепцията на Дарвиновата еволюционна теория в България, но от литературата относно интелигентния дизайн отсъстват статии, написани от Лилия Гурова и Ангел Стефанов.

Приемам приносните моменти на дисертацията, изложени в нейния край на с. 246.

Авторефератът представя коректно съдържанието на дисертацията.

Не съм съавтор в трудове, написани от автора на дисертацията.

Ще гласувам с „ДА“ за присъждането на Красимир Цветанов Киров на научна степен „доктор“ по професионално направление 2.3. Философия (История на философията. Ново време – XIX век).

София, 26.11.2023 г.

Angel Stefanov

